

57

จดหมายเหตุเรื่องตั้งเจ้าเมือง
และพระบรมราชาชาติพระราชนัดดาเจ้าเมือง

หม่อมเจ้าหญิงอุบลรัตนมณีนดิยากร ทรงพิมพ์

ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี

• ปีระกา พ.ศ. ๒๔๗๖

โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี

พ.ศ. ๒๔๐๐-๒๔๗๖

คำนำ

หม่อมเจ้าหญิงอภัยรศมาน กิติยากร มีรับสั่งไปยังหอสมุดสำหรับพระนครว่า ในงานพระราชทานเพลิงพระศพพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอรณวดี ในเดือนมีนาคม ปีนี้ หม่อมเจ้าหญิงอภัยรศมาน ทรงใคร่พิมพ์หนังสือแจกเป็นการสนองพระคุณในฐานะที่ได้อุปการศึกษาศึกษาอักษรสมัยจากพระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์น้อยชาย่างเยาว์ ขอให้หอสมุดช่วยเลือกหนังสือถวาย และทรงแสดงความประสงค์ใคร่ได้หนังสือที่เกี่ยวกับรัชชกาลที่ ๔ หอสมุดจึงเลือกตราตั้งเจ้าเมืองและพระบรมราชาในรัชชกาลที่ ๔ ถวาย

ตราตั้งเจ้าเมืองและพระบรมราชาในรัชชกาลที่ ๔ พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ เมื่อพิมพ์ครั้งแรกประหนึ่งเขียนแบบอย่างที่เราเรียกว่าตราหมู ต่อเมื่ออ่านด้วยความพิถีพิถันเห็นคุณค่าของตราเหล่านั้นว่า ให้ความรู้ต่างๆ กันตามภูมิประเทศที่มีตราไป ยกตัวอย่างเช่นตราตั้งเมืองวานรนิวาส กล่าวถึงยกบ้าน "มอญ" ขึ้นเป็นเมือง "อากาศอำนวย" และยกบ้าน "กุดสิง" ขึ้นเป็นเมือง "วานรนิวาส" และยังมีเสียดังเหตุผลที่ตั้งบ้านเมืองนั้นถึงกันเป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องให้เห็นประเพณีของเมืองนั้นๆ บ้างว่ามีการเป็นอยู่อย่างไร ประเพณีตั้งเจ้าบ้านผ่านเมืองครั้งกระนั้นถึงกันอย่างไร ตลอดจนเครื่องยศและอิศราค่าธรรมเนียม ส่วนพระบรมราชาในรัชชกาลที่ ๔ ก็ต้องให้เห็นทางการจัดการรักษาย่านเมืองและการปกครองในครั้งนั้น หวังว่าผู้ได้อ่านหนังสือนี้จะมีคามพอใจและถวายอนุโมทนา

หอสมุดสำหรับพระนคร

วันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๖

สารบาญ

ร่างตราถึงเมืองวานรนิวาส—ตั้งท้าวจันโสมเป็น

หลวงประจักษ์ภูธรรักษา เจ้าเมือง, ท้าวโพธิสาร

เป็นอัครราช

หน้า ๑

คำธรรมเนียม

” ๗

ร่างตราถึงเมืองยโสธร—ตั้งพระศรีวรวงษ์เป็น

พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง, ท้าวสุริยวงศ์

เป็นอุปฮาด, ท้าวชิตยะเป็นราชวงศ์, ท้าวพิมสาร

เป็นราชบุตร, ท้าวสุพรหมเป็นพระศรีวรวงษ์ กับ

พระบรมราชาบาท สำหรับที่เจ้าเมือง

” ๘

คำธรรมเนียม

” ๑๘

พระบรมราชาบาท สำหรับเมืองศรีสิทธิกัน เมืองมโนรม

” ๒๐

สารตราตั้งพระยาอนันตเป็นพระยาปราบบุรี

” ๒๕

พระบรมราชาบาท ที่พระราชทานแก่พระยาปราบบุรี

” ๒๘

ร่างตราถึงเมืองฉนวนนิวาส

ตั้งท้าวจันโสมเป็นหลวงประหารราษฎรรักษา เจ้าเมือง,

ท้าวโพธิสารเป็นอัครขาด,

วันที่แรม ๘ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๗๒๒๓

ตราตรา เจ้าพระยาเพชร มาถึงเมืองฉนวนเมืองจัน เมืองยโสธร
ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าสั่งว่า พระสุนทร
ราชวงศา เจ้าเมืองยโสธรให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าท้าวจันโสม
นายครวี อัครวงศ์ วยบุตร เมืองอากาศอันวยซึ่งขึ้นกับเมืองนครพนม
พาศมัยพรรคพวกครอบครัวตามพระสุนทรราชวงศาทำราชการอยู่ณ
เมืองยโสธรเป็นคนฉกรรจ์ ๔๖๐ คน ชายหญิงใหญ่น้อยรวมทั้งคน
ฉกรรจ์ ๓๐๐๐ เศษ พระสุนทรราชวงศาผู้ถึงแก่กรรมให้พรรคครอบครัว
ตั้งอยู่บ้านกตลิ่งแขวงเมืองยโสธร พระสุนทรราชวงศาขอไว้พระบาท
นบกบ้านกตลิ่งขึ้นเป็นเมือง ขอท้าวจันโสมเป็นเจ้าเมือง ขอท้าวโพธิสาร
เป็นที่อัครขาด ทำราชการขึ้นเมืองยโสธร แต่ที่อัครวงศ์ ที่วยบุตร ขอให้
คงอยู่ตามเดิม แล้วแต่จะโปรดเกล้าฯ จึงมีพระราชโองการดำรัสว่า
เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชโองการ
โปรดเกล้าฯ ให้พระสุนทรราชวงศาว่าราชการเมืองยโสธรทั้งเมือง
นครพนม พระสุนทรราชวงศาบิดาท่านแต่งท้าวเพี้ยข่มไปเกลี้ยกล่อม

ครัวเมืองทอมท้าวฟากของทรวนออก ไ้ท้าวท้าวค้ชวยเจ้าเมือง ท้าว
 ศรีสุราษฎร์ ท้าวเพี้ยศรีอวยครัวเข้ามาเป็นคนชายหญิง ๒๐๐๐ เศษ
 พระสุนทรราชวงศาให้ท้าวศรีสุราษฎร์นำครัวตั้งอยู่บ้านมองแขวงเมือง
 นครพนม แต่ท้าวค้ชวยสมักพาครัวไปตั้งอยู่ณเมืองสกลนคร ครั้นถึง
 แผ่นดินบุรุษนั้น พระสุนทรราชวงศาการบยั้งกมลพระกรุณาของค้
 ชวยเป็นเมือ ขอท้าวศรีสุราษฎร์เป็นเจ้าเมือง ก็ไ้ไปรทเกล้า
 ให้ยกบ้านเมืองมองเป็นเมืองอากาศอันวย ทั้งท้าวศรีสุราษฎร์เป็น
 หลวงพลาณกุลเจ้าเมือง ทั้งอักษาก อักวงค์ วยบุตร ครอบตามตำแหน่ง
 ก็ให้ทำราชการขึ้นกับเมืองนครพนม ครั้นอยูมาอุปฮาดราชวงศ์เมือง
 นครพนม บอกกล่าวโทษพระสุนทรราชวงศา ว่ารับหนังสือญวนท
 กรุงเทพ ๑ ขึ้นไปแล้วแก่งท้าวเพี้ยนาหนังสือจะไปส่งให้ญวนนอกเขตค
 นอกแดน อุปฮาดจับหนังสือไปบอกส่งลงมากรุงเทพ ๑ พระสุนทรราช
 วงศามีความผิด จึงไปรทเกล้า ๑ ให้ทั้งอุปฮาดเป็นพระพนมนันควารักษ์
 เจ้าเมืองนครพนม ให้พระสุนทรราชวงศามาว่าราชการแต่เมืองยโสธร
 เมืองเคียว แล้วก็ไ้มีตราชนไปว่าพวกครอบครัวที่พระสุนทรราชวงศา
 เกลียกล่อมเข้ามาตั้งเป็นเมืองท่าราชการขึ้นเมืองนครพนมนั้น เมืองไต
 ระสมักมาขึ้นอยู่กับพระสุนทรราชวงศาให้มาอยู่ตามไรสมัก เจ้าเมือง
 อุปฮาด ราชวงศ์ ท้าวเพี้ยเมืองเวณนคร เมืองรามราช เมืองอากาศ
 หลวงพลาณกุล อักษาก เมืองอากาศอันวย ทราบความแล้วพร้อมใ
 ก็นไปสมักมา ระขอทำราชการอยู่ณเมืองนครพนมไปตามเดิม แต่
 อักวงค์ วยบุตร เมืองอากาศอันวย พาสมักพรรคพวกตามพระสุนทร

ราชวงศ์มาอยู่เมืองยโสธรก็นานหลายปียังหาได้ช่วยเลี้ยงตั้งแต่งไม่
พอพระสุนทรราชวงศ์ถึงแก่กรรมการค้างอยู่ ครั้นพระสุนทรราชวงศ์
คนใหม่ ขอให้ยกบ้านกุดสิงเป็นเมือง ขอทำจันโสมเป็นเจ้าเมือง
ท้าวโพธิสารเป็นอัครราช ท้าราชการขึ้นแก่เมืองยโสธรนั้นชอบแล้ว
ไปรุดเกล้าฯ ให้ขนานนามบ้านกุดสิงเป็นเมืองวานรนิวาส พระราชทาน
นามสัญญาบัตรประทับพระราชลัญจกร ตั้งท้าวจันโสมเป็นที่หลวงประชา
ราชกูร์รักษาเจ้าเมือง ท้าวโพธิสารเป็นอัครราช ให้พระราชทานหลวง
ประชาราชกูร์รักษาอัครมหากเงินสำรับ ๑ คนโทเงินสำรับ ๑ เตือ
เข้มชาย ๑ ผ้าสำน ๑ ผ้าสัทยิมติดกุดล้วย ๑ ผ้าขุมผืน ๑ ผ้าแพร
ย่นแถบ ๑ เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ ให้พระราชทานอัครราชคอกเสื้อ
อัครลัศ ๑ ผ้าโพกติดกุดล้วย ๑ ผ้าสำนผืน ๑ แพร่ย่นแถบ ๑ ผ้าขุม
ผืน ๑ เป็นเครื่องยศบรรดาศักดิ์ ให้ทำราชการขึ้นกับเมืองยโสธร
ต่อไป ให้พระสุนทรราชวงศ์กับ อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ย
ผู้ใหญ่จัดแจงแบ่งเขตต์แขวงเมืองยโสธร ให้หลวงประชาราชกูร์รักษา
เจ้าเมือง อัครราช อัครวงศ์ วยบุตร ดูแลว่ากล่าวจะแบ่งที่ให้ตั้งแต่
บ้านใหม่ไปถึงบ้านโคกตะวันตกตะวันออก ทิศเหนือ ทิศใต้ ไปจนเพียง
บ้านไร่ซึ่งเป็นเขตต์แขวงเมืองยโสธรก็สุดแต่พระสุนทรราชวงศ์ อุปฮาด
ราชวงศ์ ราชบุตร จะปลูกษาหารหรือเห็นชอบเห็นควรแล้วให้พร้อมกันยก
หลักเสามาไม้แก่นไว้เป็นสำคัญ มอบให้หลวงประชาราชกูร์รักษาเจ้าเมือง
อัครราช อัครวงศ์ วยบุตรดูแลว่ากล่าวตามอย่างเมืองน้อยขึ้นเมืองใหญ่
ต่อไป ห้ามอย่าให้ไปรุดเขตต์แดนยกเอาที่ดินหัวเมืองใกล้เคียงมาขึ้น

เขตต์แขวงเมืองวานรนิวาส อย่าให้ มีความวิวาทเกี่ยวข้องกับใครได้เป็น
 อันชาติที่เกี่ยว และเมืองวานรนิวาสเป็นเมืองคิ่งใหม่ ยังไม่รู้กฎหมาย
 อย่างธรรมเนียมการบ้านการเมือง ทั้งกรมการทั่วเพี้ยก็ขาดว่าง หลวง
 ประชากรราษฎรรักษาจะขอผู้ใดเป็นที่ใด ก็ให้พระสุนทรราชวงศาจัตถ์
 ตั้งแต่งขน ให้ครบตามตำแหน่งที่ มีราชการมาจะให้ ใช้สอยต่อไป
 แล้วให้พระสุนทรราชวงศาจัตถ์ทำนุบำรุงว่ากล่าวสั่งสอน หลวงประชา
 ราษฎรรักษา อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทร ให้รักษาสัจย์สุจริตคึกคักราชการ
 ตลอดพระเดชพระคุณโดยชอบตรงจงรักภักดี จะมีราชการบ้านเมืองและ
 คึกคักความมาประการใด ให้ปลุกยกทหารหรือพระสุนทรราชวงศา อุปฮาด
 ราชวงศ์ ราชบุตรระบิงคัยบัญชาที่เป็นราชการสิ่งใด ก็ให้หลวง
 ประชากรราษฎรรักษา อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทร ระบิงคัยพระสุนทรราชวงศา
 อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร เมืองยโสธรผู้ใหญ่ ให้อิสชาติ อิศวงศ์
 วรรณทร ท้าวเพี้ยพงระบิงคัยหลวงประชากรราษฎรรักษาแต่ซึ่งชอบด้วยราชการ
 อย่าให้มีความรังเกียจถือเปรียบแก่งแย่งให้เสียราชการไปแต่อย่างใด
 อย่างหนึ่งได้ ประการหนึ่งเมืองวานรนิวาสพึ่งตั้งขึ้นใหม่ ไพร่พล
 ครอขครวยังไม่มีที่ทำมาหากิน ให้หลวงประชากรราษฎรรักษา อิศชาติ
 อิศวงศ์ วรรณทร คุณแลทำนุบำรุงทั่วเพี้ยครอบครัวไพร่พลเมืองให้
 ได้ทำไร่นาทำมาหากินตั้งเหย้าเรือนเป็นภาคภูมิ ให้บ้านเมืองบริบูรณ์
 มั่งคั่งขนงใจ อนึ่งท้าวเพี้ยไพร่พลเมืองจะมีคดีชยความบริ้องฟ้อง
 เกี่ยวข้องกันเป็นแต่ความเข็ดเส็จ ก็ให้หลวงประชากรราษฎรรักษา ท้าว
 อิศชาติ อิศวงศ์ วรรณทร ปลุกยกทหารออกกันชำระว่ากล่าวพิพากษาตัดสิน

โดยยุติธรรมให้เย็นแก่กัน อย่าให้ความราษฎรข้างตัวได้ความ
 เกิดครั้น ถ้าเป็นความมหันตโทษข้อใหญ่ ก็ให้เขาข้อความไปแจ้ง
 กับพระสุนทรราชวงศา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยเมือง
 ยโสธรจะได้ว่ากล่าวตักเตือนให้สำเร็จตามกฎหมายอย่างธรรมเนียม
 เมืองสืบมาแต่ก่อน ประการหนึ่ง ไพร่พลเมือง ๆ วานวนิวาสยัง
 น้อยเบาบางอยู่ ให้หลวงประจาราษฎร์รักษา ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร
 ท้าวเพี้ยอุฎกษาท้าวอกที่พระสุนทรราชวงศา อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร
 ท้าวเพี้ยเมืองยโสธรศึกษาต่างท้าวเพี้ยข้ามไปเกลี้ยกล่อมครอบครัว
 พวกห้องซึ่งยังหลยหนักค้ำอัยฟากของตะวันออก เาามาเพิ่มเติมได้
 บ้านเมืองเขาอีกให้ไ้จึงมาก ให้บ้านเมืองมีไพร่พลบริบูรณ์มังคังขึ้นจะ
 ไ้เป็นเกียรติยศและความชอบสืบไป อนึ่งให้หลวงประจาราษฎร์รักษา
 ท้าวอัครวงศ์ ท้าววรบุตร ขตรหลานท้าวเพี้ยมีใจเลื่อมใสในกองการ
 กุศลสร้างวัดวาอารามขึ้นไว้สำหรับบ้านเมืองทำนุบำรุงพระสงฆ์สามเณร
 ให้ปฏิบัติเล่าเรียนฝ่ายคัมภีร์พระวินัยสมาธิให้พระศาสนาถาวรรุ่งเรือง
 จะไ้เป็นเท่ไหว้ ทศกการบูชา และทำอุญให้ท่านเป็นกองการกุศลสืบไป
 อนึ่งเมืองอากาศอันนวยแต่ก่อนรีบทำส่วยเร็ว ครั้นผู้คนครอบครัวคว
 เลขมาเป็นเมืองวานวนิวาสขึ้นเมืองยโสธรแล้ว เลขนครรัมีอยู่ ๔๖๐ คน
 เคยทำส่วยเร็วแต่ก่อนข้ละเท่าใด ก็ให้หลวงประจาราษฎร์รักษา อัครฮาด
 อัครวงศ์ วรบุตร เกณฑ์เลขชกเก็บผลเร็วส่วย ส่งลงไปทูลเกล้าฯ
 ถวายให้ครบจำนวนเสมอทุกปี อย่าให้เร็วส่วยขค้ำงล่งงวดล่งขไปไ้
 ประการหนึ่งให้เจ้าเมือง อัครวงศ์ อัครบุตรกำชัยกำซาไพร่บ้านพลเมือง

อย่าให้คืบหาพากันสู้ย่น กินย่น ซอสน ขายย่น และเป็นโจรผู้ร้าย
 ผูกซึ่งล้อกระบี่พร้อมแหงราชฎรลูกคำวาณีให้ไต่ความยากแค้นเดือด
 ร้อนได้ ถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสารทก็ให้หลวงประธาราชฎร์รักษา
 ท้าวอัครวงศ์ วยบุตร ษตรหลานท้าวเพี้ยไปพร้อมด้วยพระสุนทรราชวงศา
 อุษาค ราชวงศ์ ราชบุตรที่ไว้ความอารามจำเพาะพระพักตร์พระพุทธรเจ้า
 พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า ย้ายหน้าคอกกรุงเทพ ฯ กราบถวายบังคม
 กระทำสัตย์นสัจย์ ถวายต่อใต้ฝ่าละออง ฯ สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัว รัชพระราชทานนำพระพิพัฒน์สัจจาบละ ๒ ครั้ง ตามอย่างตาม
 ธรรมเนียมเดิมของทุกขัตติยไป

สารทวามาณวัน ๒๑ ๘ ค่ำ ๒๔ ๕๖
 ๘

คำธรรมเนียม

เดิมเรียกคำธรรมเนียมอย่างตรี คือ พระศรีวรวงษ์เป็นเจ้าเมือง
 ค่าตั้ง ๒ ชั่ง ค่าตรา ๑ ชั่ง ค่าเย็บเสวรี & ค่าลึง ๑ บาท รวมเป็น
 ๓ ชั่ง & ค่าลึง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าลึง $\%$. ท้าวสุริยะเป็นอุปฮาด
 ค่าตั้ง ๑ ชั่ง ๑๐ ค่าลึง ค่าตรา ๑๕ ค่าลึง ค่าเย็บเสวรี & ค่าลึง ๑ บาท
 รวมเป็น ๒ ชั่ง ๑๐ ค่าลึง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง & ค่าลึง $\%$. ท้าวชิตยะ
 เป็นราชวงศ์ ค่าตั้ง ๑ ชั่ง ค่าตรา ๑๐ ค่าลึง ค่าเย็บเสวรี & ค่าลึง
 ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าลึง ๑ บาท ให้ ๑๗ ค่าลึง $\%$. พระศรี
 วรวงษ์ ภิษราชบุตร ค่าตั้ง ๑๕ ค่าลึง ค่าตรา ๗ ค่าลึง ๒ บาท ค่า
 เย็บเสวรี & ค่าลึง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๗ ค่าลึง ๓ บาท ราชบุตร
 ให้ ๑๐ ค่าลึง พระศรีวรวงษ์ให้ ๘ ค่าลึง $\%$.

เดิมเรียกคำธรรมเนียมอย่างเมืองอากาศอำนาจ ท้าวจันโสม
 เป็นเจ้าเมือง ค่าตั้ง ๑๐ ค่าลึง ค่าตรา ๕ ค่าลึง ค่าเย็บเสวรี & ค่าลึง
 ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑ บาท ให้ ๑๐ ค่าลึง $\%$. ท้าวไพธสารเป็น
 ชิดฮาด ค่าตั้ง ๘ ค่าลึง ค่าตรา ๔ ค่าลึง ค่าเย็บเสวรี & ค่าลึง ๑ บาท
 รวมเป็น ๑๗ ค่าลึง ๑ บาท ให้ ๗ ค่าลึง ๑ บาท $\%$.

พระสนทรร ๑ ชั่ง ๑๕ ค่าลึง ทัง ๑ ชั่ง ๑๐ ค่าลึง เย็บเสวรี
 & ค่าลึง แแบ่งตั้ง ๑ ชั่ง รัชสัง ๑ ค่าลึง สังก ๓ บาท ๑๐ ค่าลึง
 เย็บเสวรี ๓ ค่าลึง ๑ บาท $\%$. อุปฮาด ๑ ชั่ง & ค่าลึง ทัง ๑๕ ค่าลึง
 ๑ บาท เย็บเสวรี & ค่าลึง แแบ่งตั้ง ๑๕ ค่าลึง รัชสัง, สังก

เจียก ๓ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๕ คำตั้ง เข้ตเสีว ๓ คำตั้ง ๑ บาท %.
 ราชวงศ์ ๓๗ คำตั้ง ทัง ๘ คำตั้ง ทวา ๕ คำตั้ง เข้ตเสีว ๕ คำตั้ง
 แบ่งตัง ๘ คำตั้ง สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๕ คำตั้ง
 เข้ตเสีว ๓ คำตั้ง ๑ บาท % ราชบุตร ๓๐ คำตั้ง ทัง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว ๕ คำตั้ง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ คำตั้ง
 ๑ บาท สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท
 เข้ตเสีว ๓ คำตั้ง ๑ บาท % พระศิวราช ๘ คำตั้ง ทัง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว ๓ คำตั้ง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ คำตั้ง
 ๑ บาท สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว
 ๑ คำตั้ง ๒ บาท %.

หลวงประเทษราชภูวริทษา ๓๐ คำตั้ง ทัง ๓ คำตั้ง ๑ บาท ทวา
 ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว ๕ คำตั้ง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ คำตั้ง ๑ บาท
 สังกษยกเจียก ๑ คำตั้ง ๓ บาท ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว ๑
 คำตั้ง ๑ บาท

อัครชาติ ๘ คำตั้ง ๑ บาท ทัง ๓ คำตั้ง ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท
 เข้ตเสีว ๒ คำตั้ง ๓ บาท แบ่งตัง ๓ คำตั้ง ๑ บาท รัชกษย ๑ คำตั้ง ๓ บาท
 ทวา ๑ คำตั้ง ๒ บาท เข้ตเสีว ๑ คำตั้ง %.

ร่างตราถึงเมืองยโสธร

ตั้งพระศรีวรวงศ์เป็นพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
ท้าวสุริยวงศเป็นอุปฮาด ท้าวจัตยะเป็นราชวงศ์
ท้าวพิมพ์สารเป็นราชบุตร ท้าวสุพรรณเป็นพระศรีวรวงศ์
กับพระบรมราชาไชวาทสำหรับเจ้าเมือง

วันพุธ แรม ๑๓ ค่ำ เดือน ๘ ปีระกา ตรีศก จุฬศักราช ๒๒๓๓

ลาวตรา ให้พระภักดีศรี มาตย์ เมืองแสนเมืองรัตนท้าวเพี้ย
เมืองยโสธร

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเห็นเกล้าสั่งว่า พระสุนทร-
ราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรข้างเมืองแก่งคันธารม ที่เจ้าเมืองว่างชัย ได้มี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระศรีวรวงศ์ช่วยราชการบุตร
พระสุนทรราชวงศา ราชการเมืองมาด้วยท้าวเพี้ยกรมกรกันาน
หลายปี ไม่มีศกความสิ่งใดลงมาให้ชกต้องได้ผลระออง ๓ ครน
โปรดเกล้าให้เจ้าพระยานครราชสีมาขึ้นมายืนแม่กองสักเลข ก็นำ
ท้าวเพี้ยท้าวตยมารักษาหลังเมืองได้ ผู้คนมาก แล้วแต่งท้าวเพี้ยคุม
ข้างต่อหมุดควาเข้ามไปเสนาแนวหาช้างธนูขาวนค ท้าวเพี้ยต้องได้
กำฝืนเผือกช่นนำมาถวายถึงเมือง ก็ไม่นี้รอดไว้ ให้เห็นเจ้าหน้าข้า
มาแจ้งกับเจ้าพระยานครราชสีมา และมีไชยชกลงมาให้ถวายยังกรมทูล

พระกรุณามีความชวยมาก พอจะเป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
 รักษาบ้านรักษาเมือง ตัดสินคดีของรามมูรไปไต่ จึงไปรตเกล้าให้
 พระราชทานนามสัญญาบัตรประทัยพระราชสัญญาจกรตงพระศรีวิราชเป็น
 พระสุนทรราชวงศาตามหาชาติ ประเทศราชค้ำวงศักดิ์ยศฤๅไกร
 ศรีพิชัยสงคราม ถัดคักดินา... ไร่ไปรตให้พระราชทานพานหมาก
 เงินกลมตมทองปากจำหลักกลีบบัว ๑ เครื่องในทองคำ ขวงหมาก ๒
 สะตม ๑ กล้วยสีนง ๑ ชองพลู ๑ ชองขุหรี ๑ มีดหมาก ๑ เล่ม
 รวมเป็น ๑ สำรับ คนโททองคำ ๑ กระโถนเงินตม ๑ ประคำทองคำ
 ดวย ๑ กระบุงทองคำห้าข้าง ๑ เล่ม สัปทนขลุ่ยคัน ๑ เสื้อกำมะหยี่ ๑
 หมวกตุ้มขลุ่ยกำมะหยี่ ๑ สำรับ ขันชนวนทองแดง ต้นเลี่ยมขอก ๑ เสื้อ
 เข็มชายรวี ๑ เสื้อแพรเงินจาว ๑ แพร่ลี้ตักกลีบ ๑ ส่วนไทยขกทอง ๑
 ผ้าขุยมะพร้าว ๑ ผ้าลายเกี้ยว ๑ แพร่ขาวหงอนไก่ลายเพลา ๑ แพร่
 ขาวโลสิน ๑ เป็นเครื่องยศบรรพาคักกัก ให้พระศรีวิราชผู้เป็น
 พระสุนทรราชวงศา ว่าราชการรักษาบ้านเมืองตามอย่างหัวเมืองลาว
 ข้าขอบขัณฑเสมาสืบไป และให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองบังคับ
 บัญชาว่าราชการบ้านเมืองตัดสินสำเร็งกิจสุขทุกข์ของอาณาประชาราษฎร
 พร้อมด้วยอุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยโดยยุติธรรมแต่ก่อน
 สืบ ๆ มา ให้อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร ท้าวเพี้ยพึงบังคับบัญชา
 พระสุนทรราชวงศาผู้ใหญ่แล้วชวยด้วยราชการ อย่าให้มีความรังเกียจ
 ถัดเปรี่ยอแก่งแย่งให้เสียดราชการไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่งได้ และพระ
 บรมราชาโหวาเหล่าท้าวที่เจ้าเมืองนั้น ไต่ ไปรตเกล้าพระราชทานขึ้นมา

ด้วยพระทัยหนึ่งความแจ้งอยู่แล้ว ให้พระสุนทรราชวงศาหมั้นกับพระบรม
 ราโชวาทให้รู้ไว้แจ้งทุกข้อทุกกระทง จะได้บังคับบัญชาราชการบ้าน
 เมืองให้ถูกต้อง แล้วให้พระสุนทรราชวงศาเอาพระบรมราโชวาทอ่าน
 ให้ขุนทรสถานแสนท้าวฟังจะได้ปฏิบัติสืบไป อนึ่งเมืองยโสธรทำส่วยผล
 เร็วส่วยผ้าขาวอยู่แต่ก่อนอย่างไร ครั้นไปรทเกล้า ฯ ทั้งพระศรี-
 วรรราชเป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรแล้ว ถ้าถึงงวดบ
 จะส่งผลเร็วส่งเงินส่วยผ้าขาว ก็ให้พระสุนทรราชวงศาชำระเร่งรัดส่ง
 ผลเร็วส่งเงินส่วยผ้าขาวจำนวนชั่งและค้ำงส่งลงมาให้ครบ ตามเคยส่ง
 มาแต่ก่อน อย่าให้ส่วยผลเร็วส่วยผ้าขาวของหัววงศา ค้างส่งงวด
 ล่วงไปได

สารตรามาณวัน ๔^๓ ๘ คำ บัระภาตรีศก^{๓๓}

ร่างตรา^๓พระราชเสนาทำ ๆ แล้วเอามาส่งสั่งว่ากราบเรียนพระ
 สมุหนายกแล้ว มีบัญชาสั่งว่าให้ไปตามร่างนี้เพชฌ
 วัน ๓๘ คำ พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองไปรับตราตั้งที่จวนไปแล้ว

ด้วย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราโชวาท
 ให้พระศรีวรรราชผู้เป็นที่พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรขึ้นมารับ
 บ้านเมืองปกครองณาคีฬินซึ่งอาณาประชาราษฎร์โดยยุติธรรมตามอย่าง
 สืบมาแต่ก่อน ให้อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร ญาคิฬิน้องท้าวเพี้ยผู้ใหญ่
 ผู้น้อยในเมืองยโสธร เมืองชนพมบังคัมบัญชาพระสุนทรราชวงศา
 เจ้าเมือง โดยชอบด้วยราชการตามขนบธรรมเนียม อย่าให้ถือเบรียบ
 แก่งแย่งให้ เป็นอริวิวาทแก่กัน ให้สืบ ราชการ แล่นดิน ไป แต่สิ่งใด

สิ่งหนึ่งใด และให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธร อุปฮาด
 ราชวงศ์ราชบุตรีญาติพี่น้องท้าวเพี้ยทงปวงจงประนอมกันตามฉันทน์
 ผู้ใหญ่ผู้น้อย จะมีราชการบ้านเมืองและการศึกสงครามประการใด
 ก็ให้พร้อมมูลกันคิดอ่านที่ราชการของพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระ
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไทยไว้ซึ่งสัจย์สัจจิตที่ราชการแผ่นดิน ช่วยกัน
 รักษาบ้านเมืองขอขบขันเสนา รักษาบ้านทางสี่ สอนชาวราชการอย่าให้
 มีความประมาท จะมีราชการศึกสงครามทางใดก็ให้ช่วยกันจัดแจง
 สู้รบช่วยกันรักษาเขตแดนไว้กว่ากองทัพกรุงเทพ และกองทัพหัวเมือง
 ที่ไกลจะชนมาถึง อย่าให้เสียเขตแดนกับข้าศึกใด ประการหนึ่งให้
 ตรวจตรวจค้าขายคนเมืองขึ้นใหญ่ขึ้นค้าขายศิลาเครื่องศิลาวัตถุกระสุนดิน
 ทำให้มีบริบูรณ์พร้อมมูลไว้สำหรับบ้านสำหรับเมือง ก็ให้ทำนุบำรุง
 ทหารรพลให้พร้อมสรรพ จะมีราชการศึกสงครามประการใดก็ให้พร้อม
 พร้อมทันที่ราชการ ประการหนึ่งให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง
 ยโสธรอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรีตั้งอยู่ในทศพิษราชธรรม ให้มีใ
 กอบไปทั่วเขตการบูรณาโดยอ้อมทำนุบำรุงญาติพี่น้องท้าวเพี้ยไพร่บ้าน
 พลเมืองลูกกำไลชโยให้ขยันเป็นสุข ก็ให้ปลงใจลงในพระพุท
 ธานาปฏิบัติสัจธรรมสร้างวิถาวางามบำรุงพระสงฆ์สามเณร ให้ปฏิบัติแล้ว
 เรียบปรียศธรรมให้พระพุทธานาถาวรไปภายหน้า จะได้เป็นกอง
 การกุศลผลประโยชน์สืบไป ประการหนึ่งเมืองยโสธรจัดแจงแต่ง
 กองไปลาดตระเวนสืบสวนราชการ และทำส่วยอ้อยแต่ก่อนอย่างไร ก็
 ให้จัดกองไปลาดตระเวน และเกณฑ์ไพร่ไปเก็บเร็วเหมือนแต่ก่อนอย่า

ให้ขาด ถ้าถึงเทศกาลพระราชพิธีตรุษสงกรานต์ ก็ให้พระสุนทรราชวงศา
 เจ้าเมืองยโสธรอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร ท้าวเพี้ยผู้ใหญ่นั้นช่วยพร้อมกัน
 ถวายข้าวต้ม ถวายน้ำดื่มถวายพระพุทธรูปพระธรรม พระสงฆ์ให้บ้ายหน้า
 ต่อกรุงเทพฯ ถวายถวายบังคมกระทำสัตย์ถวายด้วยเท้าขวาของ
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ตามอย่างตามธรรมเนียมสืบไป อนึ่งที่กรุงเทพฯ โยครักษา ให้
 จินตนาภิกษุช่อชวยผันแต่เงินพดด้วง คนที่เป็นเพศไทยมิให้เข้า
 เพศจีนนั้น ห้ามไม่ให้ช่อชวยผัน ความนี้รับอยู่ในพระราชโองการซึ่ง
 ให้ตั้งพิมพ์ลงในกระต่าย สวรรคโลกไว้ จึงมีสำเนาพระราชโองการเมืองกรมการ
 หัวเมืองต่างได้ฝ่ายหนึ่งแล้ว ให้พระสุนทรราชวงศาเจ้าผู้ห้าม
 ข้าราชการที่กล่าวแล้วเพื่อพร้อมเมืองอย่าให้คบหาปากกับสยงชน
 ขายนั่นและเป็นโรผู้ร้ายทำลายพระพุทธรูปพระเจ้ายูวน พระอโศกพระ
 วิหาร และฆ่าช้างเขางาอนาย ข้าสวอิมคณะ ช่อชวยถึงของต้องห้าม
 กระทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายให้พร้อมเกล้าใหม่แต่สิ่งใด
 สิ่งหนึ่งที่ได้เป็นถิ่นชาติไทย

พระบรมราชาโองการให้ไว้ณวัน ๔ ๑๘ คำพระภาคระศึก

วังตราพระบรมราชาโองการที่พระราชาเสนาทำ ๆ แล้วเอามาส่งสั่งว่า
 กรมการ ขันพดด้วง สมณนาถเถลิง มีอันยอว่าสั่งว่าให้มีไปถวายรับ
 น้เงิน

วัน ๑๘ คำพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองยโสธรพระบรมราชาโองการ
 ที่จวนไปแล้ว

สารตรา เจ้าพระยาศรีสุทนต์ มาดงเมืองแสนเมืองจันทวายุ
เมืองยโสธร

ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเห็นเอกล้ำสั่งว่าไปรคเกล้าฯ ตั้ง
พระศรีวิราชเป็นพี่พระสุนทรราชวงศา เจ้าเมืองยโสธร แล้วมีอุปฮาด
ราชวงศ์ราชบุตรยังว่างอยู่หาไม่ พระสุนทรราชวงศา จะชวยใจ
ผู้ใดเป็นอุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรก็ให้เลือกสรรต จะได้ใจแข็งตั้งแค้น
ขึ้นไปช่วยพระสุนทรราชวงศ์รักษาบ้านรักษาเมืองทำราชการฉลองพระ
เดชพระคุณต่อไป พระสุนทรราชวงศาให้กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
ท้าวสุริยวงศ์ เป็นบุตรอุปฮาด ท้าวชาติยเป็นบุตรท้าวเงินศรีสุราษฎร์
ท้าวพิมพ์สารเป็นบุตรอุปฮาด ท้าวสุพรหมเป็นบุตรพระสุนทรราชวงศา
เป็นคนเทือกเถาได้ทำราชการมาช้านานรู้ขนบธรรมเนียมการบ้านเมือง
พอจะเป็นที่อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรพระศรีวิราชได้ ขอรับพระราชทาน
ท้าวสุริยวงศ์เป็นอุปฮาด ท้าวชาติยเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมพ์สารเป็นราชบุตร
ท้าวสุพรหมเป็นพระศรีวิราช ทำราชการฉลองพระเดชพระคุณด้วย
พระสุนทรราชวงศาต่อไป จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าท้าวสุริยวงศ์
ท้าวชาติย ท้าวพิมพ์สาร ท้าวสุพรหมก็เป็นบุตรหลานพระสุนทรราชวงศา
คนเก่า ควรจะชวยเลี้ยงให้มียศถาศักดิ์โดยลำดับกันตามผู้ใหญ่
ผู้น้อย ซึ่งพระสุนทรราชวงศาขอท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ท้าวชาติย
เป็นที่ราชบุตร ท้าวสุพรหมเป็นที่พระศรีวิราชนั้นไปรคเกล้าฯ ให้
พระราชทานนามสัญญาบัตร ประทับพระราชลัญจกรตั้งท้าวสุริยวงศ์เป็น
อุปฮาด ท้าวชาติยเป็นราชวงศ์ ท้าวพิมพ์สารเป็นราชบุตร ท้าวสุพรหม

๕

เป็นพระศรีวรวงษ ท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ให้พระราชทานพานหมาก
เงินปากจำหลักกลดีย์บัว ๑ เครื่องในเงินถมเขี้ยวปริกทองคำ คือ ยวง
หมาก ๒ ฝอย ๒ ตลขี้ผึ้ง ๑ ซองพลู ๑ ซองบุหรี่ ๑ มีดหมาก
เล่ม ๑ รวม ๘, เป็นสำรับ ๑ คนโทเงินถม ๑ กระโถนเงินถม ๑
รวมเป็น ๒, สำรับ ๑ สัปทนแพรวิวแดง ๑ เสื้อเข็มชายวิวขาว ๑
แพรสีตติชลิข ๑ ผ้าคำบกทองมีชัยใน ๑ แพรหงอนไก่ลาย ๑ ผ้า
ปุมเขมรผืน ๑ รวมเป็น ๕ ท้าวชติยผู้เป็นที่ราชวงศ์พระราชทานถาด
หมากเงิน ๑ คนโทเงิน ๑ เสื้อเข็มชายกำนแย่ง ๑ แพรสีตติชลิข ๑
ผ้าสำนวิลาตผืน ๑ แพรหงอนไก่ลาย ๑ ผ้าปุมเขมร ๑ ท้าวพิมสารผู้
เป็นที่ราชบุตรพระราชทาน เสื้อเข็มชายคอกใบพลูเทิม ๑ แพรสีตติ
ชลิข ๑ ผ้าสำนวิลาต ๑ แพรหงอนไก่ขาวผืน ๑ ผ้าปุมเขมรผืน ๑
ท้าวสุพรหมผู้เป็นที่พระศรีวรวงษพระราชทาน เสื้อเข็มชายคอกใบพลู
เทิม ๑ ผ้าสำนวิลาตผืน ๑ แพรหงอนไก่ผืน ๑ ผ้าปุมเขมรผืน ๑ เป็น
เครื่องยศถาคัด ให้ท้าวสุริยวงศ์เป็นที่อุปฮาด ท้าวชติยเป็น
ที่ราชวงศ์ ท้าวพิมสารเป็นที่ราชบุตร ท้าวสุพรหมเป็นที่พระศรีว
รวงษ ขึ้นมารับราชการรักษาย่านเมือง และชำระกิจสุขทุกข์ของราษฎร
พร้อมด้วยพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมืองท้าวเพี้ยตามอารมณนิยมสืบ
มาแต่ก่อน ให้อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวรวงษพึงบังคับ
บัญชาพระสุนทรราชวงศาเจ้าเมือง ให้ท้าวเพี้ยผู้ใหญ่ ผู้ชั้นในเมือง
ยโสธรพึงบังคับบัญชาอุปฮาดราชวงศ์ ราชบุตรพระศรีวรวงษ แต่คง
ชอบด้วยราชการ จงประนอมประนอมกันตามฉันทุใหญ่ผู้น้อย จะมีกา

ศึกสงครามและราชการบ้านเมืองประการใด ก็ให้บัญชาหาหรือพระ
 สุนทรราชวงศ์ให้พร้อมมูลกัน อย่างมีความจริงใจจะดิ้อเปรียบแก่แย่ง
 กันให้เสียราชการแผ่นดินไปแต่อย่างใดอย่างหนึ่งได้ ประการหนึ่งให้
 อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตรพระศรีสุวรรณเจ้าน้ำใจ โดยอภัยญาติพี่น้องทั่วพิเ
 ไพรบ้านพลเมืองลูกกำพร้าให้ใคร่ทำมาหากินอยู่เย็นเป็นสุข อย่า
 กระทำข่มเหงเบียดเบียนพิช่าวไพร่ให้ไต่ความยากแค้นเดือดร้อน ประการ
 หนึ่งทั่วอาณาแห่งโตข้ารถปรักหักพังอยู่ ก็ให้อุปฮาดราชวงศ์ราชบุตร
 พระศรีสุวรรณอุปฮาดหรือพระสุนทรราชวงศ์ และอัครชนนญาติพี่น้อง
 ทั่วพิเไพร่บ้านพลเมืองช่วยกัน ปฏิสังขรณ์ซ่อมแปลงตกแต่งขึ้นไว้ ให้
 มั่นคงงามดี จะไต่เป็นกองการกุศลสืบไปภายหน้า อนึ่ง
 โปรดเกล้าฯ ให้จันทรย์ทำภษาซื้อขายฝันทันแต่ตามพวกจีน คนที่ไว้ผม
 เป็นเพศไทยห้ามไม่ให้ซื้อขายฝันทัน ความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัตินั้น
 แล้ว ให้อุปฮาด ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีสุวรรณเจ้าข้าญาติพี่น้อง
 ข้าวไพร่อย่าให้คบหาพาทันซื้อขายฝันทัน เป็นไรผู้ร้ายดกเลิกทวี
 สิ่งของทองเงินเครื่องอันมณีของ สมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎร
 การทำ ให้สืบด้วยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใด
 สิ่งหนึ่งได้ ถัดถึงเทศกาลพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ก็ให้อุปฮาด ราชวงศ์
 ราชบุตร พระศรีสุวรรณ เจ้าข้าช่วยพระสุนทรราชวงศ์เจ้าเมืองทั่วพิ
 ไพรพร้อม ข้าราชการเสนาบดีพระพุทธรเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆ์เจ้า
 ข้าราชการบริวารเมือง ทั่วบ้านเมืองช่วยกันทำสังฆทานสังฆทานถวายต่อได้

ผาดระออง ๆ ส้มเตี๊ยะพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์
 สัจจาบัตร ๒ ครั้งตามอย่างธรรมเนียมเสมอทุกปีสืบไป

สารตรามาณวัน ๔๗^{๑๑} ค่ำ ปีระกาตรีศก

ร่างทรานี้ พระราชเสนาทำ ๆ แล้วพระราชเสนามาส่งให้สั่งว่า
 กรายเวียน ๆ พณ ๆ สมนุ้ยยกแล้ว มีบัญชาสั่งว่าให้มิไปตาม
 ร่างทรานี้เถิด

วัน ๑๗ ค่ำอัฐมาส ราชวงศ์ ราชบุตร พระศรีวิกรมราชไปรับตรา
 ดั่งที่จวนไปแล้ว

คำขรรวมเนียม

เดิมเรียกคำขรรวมเนียม พระศรีวรวราชเป็นเจ้าเมือง คำตั่ง ๒ ชั่ง
คำตรา ๑ ชั่ง คำเย็บเสวรี ๕ คำลึง ๑ บาท รวม ๓ ชั่ง ๕ คำลึง
๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง ๑๕ คำลึง ทัง ๑ ชั่ง ทรา ๑๐ คำลึง เย็บเสวรี
๕ คำลึง แบ่งตั่ง ๑ คำลึง วยสั่ง ๑ คำลึง สังกบยกเจียต ๓ บาท
ตรา ๑๐ คำลึง เย็บเสวรี ๕ คำลึง %.

ท้าวสุริยะเป็นอุปฮาด คำตั่ง ๑ ชั่ง ๑๐ คำลึง ทรา ๑๕ คำลึง
เย็บเสวรี ๕ คำลึง รวมเป็น ๒ ชั่ง ๑๐ คำลึง ๑ บาท ให้ ๑ ชั่ง
๕ คำลึง %.

ท้าวชิตยะเป็นราชวงศ์ คำตั่ง ๑ ชั่ง คำตรา ๑๐ คำลึง คำ
เย็บเสวรี ๕ คำลึง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๑๕ คำลึง ให้ ๑๗ คำลึง %.

พระศรีวรวราชกับราชบุตร ๒ คน คำตั่ง ๑๕ คำลึง คำตรา ๗
คำลึง ๒ บาท คำเย็บเสวรี ๕ คำลึง ๑ บาท รวมเป็น ๑ ชั่ง ๗ คำลึง
๓ บาท ราชบุตรให้ ๑๐ คำลึง พระศรีวรวราชให้ ๗ คำลึง %.

อุปฮาด ๑ ชั่ง ๕ คำลึง ทัง ๑๕ คำลึง ทรา ๕ คำลึง เย็บเสวรี
๕ คำลึง แบ่งตั่ง ๑๕ คำลึง วยสั่ง สังก และยกเจียต ๑ คำลึง ๓ บาท
ตรา ๕ คำลึง เย็บเสวรี ๓ คำลึง ๑ บาท %.

ราชวงศ์ ๑๗ คำลึง ทัง ๗ คำลึง ทรา ๕ คำลึง เย็บเสวรี
๕ คำลึง แบ่งตั่ง ๗ คำลึง สังกบยกเจียต ๑ คำลึง ๓ บาท ทรา ๕
คำลึง เย็บเสวรี ๓ คำลึง ๑ บาท %.

ราชบุตร ๓๐ ตำลึง ๕ ตำลึง ๓ ตำลึง ๑ บาท ทวา ๑ ตำลึง ๒ บาท
 เบ็ดเสร์จ ๕ ตำลึง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ ตำลึง ๑ บาท สังกษยกเจียก
 ๑ ตำลึง ๓ บาท ทวา ๑ ตำลึง ๒ บาท เบ็ดเสร์จ ๓ ตำลึง ๑ บาท %.

พระศรีวรวราช ๘ ตำลึง ๕ ตำลึง ๑ บาท ทวา ๑ ตำลึง
 ๒ บาท เบ็ดเสร์จ ๓ ตำลึง ๑ บาท แบ่งตัง ๓ ตำลึง ๑ บาท สังกษยก
 เจียก ๑ ตำลึง ๓ บาท ทวา ๑ ตำลึง ๒ บาท เบ็ดเสร์จ ๓ ตำลึง
 ๑ บาท %.

พระบรมราชาธิราช

สำหรับเมืองศรีสทิงค์ เมืองมโนรม

วันพุธขึ้น ๘ ค่ำ เดือนอ้าย ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๑๒๒๓

ด้วยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชาธิราช ให้ขึ้นนอกรับราชการเป็นแม่เมืองศรีสทิงค์ผู้สำเร็จราชการเมืองมโนรม บังคับบัญชาว่าราชการรักษาย่านเมือง คัดสินสำเร็จกิจสุขทุกข์ของราษฎรตามพระราชกำหนดกฎหมายจงเป็นยศเป็นธรรมเนียม ให้พร้อมมูลกันณศาลากลางอย่าให้ถอยไปท่วยโลกและฉันทาโทษา ฤชยา พยาบาท ถือเป็รียบแก่งแย่งกันให้เสียราชการแผ่นดินไป อย่าให้ราษฎรไ้ความยากแค้นเดือดร้อนแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไ้ อนึ่งจะพิจารณาพิพากษาอรรถคดีถ้อยความราษฎรโดยมูลคดี อย่าให้ตั้งอยู่ในอคติทั้งสี่คือ ฉันทาคติ โทษาคติ โมหาคติ ฤชาคติ อย่าให้ถอยไปท่วยความอริชา ฤชยา พยาบาทของเวร ให้พิจารณาเป็นยศเป็นธรรมเนียมโดยอุเบกษาญาณอันประเสริฐอย่าให้อาศัย อาชรรวม เห็นแก่หน้าบุคคลและอามิสสินจ้างดินนบน เข้าท่วยฝ่ายใดท่วยฝ่ายจันเลย กลัยเท็จเป็นจริงกลัยจริงเท็จกลัยกลัยอนเนอความให้ พันเพื่อนไป ให้ราษฎรไ้ความยากแค้นเดือดร้อนและกระทำให้ผิดด้วย พระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไ้ ประการหนึ่งให้เมืองศรีสทิงค์มีน้ำใจโดยอ้อมเมตตาการุณา

ทำนุบำรุงสมณชีพราหมณ์อาณาประชาราษฎรไพร่บ้านพลเมืองลัทธิ
 วาณิชให้ชักชวนกันทำบุญให้ทานจำเริญเมตตาภาวนาสกนัยฟังพระธรรม
 เทศนารักษาศีล ๕ เป็นนิจศีล ศีล ๘ เป็นอธิมรรคศีล และให้ตั้งชย
 ในทศกัศกรรวมยอดโดยพระราชกำหนดซึ่งโปรดเกล้า ฯ พระราชทานข
 มาสำหรับเมือง จะไต่พาทวีปไปสู่ศกตภิรมอันประเสริฐ ประการหนึ่ง
 ให้ย้ายพระสงฆ์สามเณรผู้เล่าเรียนฝ่ายคันถธุระ วิปัสสนาธุระ งามทุก
 พระอารามจะได้เป็นกถกการกุศลสืบไปภายหน้า ประการหนึ่งให้ตรวจ
 ตราพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ พระอุโบสถ
 พระวิหารการเปรียญอุทวารามแห่งใดที่รกรักหักพังคร่ำคร่าหมองชย ก็ให้
 ชักชวนหลวงขุนนางอาณาประชาราษฎรปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ให้รุ่งเรืองสุกใส
 ถาวรสืบไปภายหน้า อย่าให้วัดวาอารามพระพุทธรูปรกรักหักพังคร่ำ
 หมองชยไต่ อนึ่งเข้าเป็นกระที่ราชการ ถ้าถึงเทศกาลทำไร่นา ก็ให้
 ตักเตือนว่ากล่าวแก่อาณาประชาราษฎรให้ชักชวนกันทำไร่นาให้เต็มภูมิ
 ถานให้ไต่ผลเม็ดเข้าจงมาก จะไต่เป็นกัถกสังฆการและทำบุญให้ทาน
 เป็นกถกรการกุศลสืบไป อนึ่งช่วยษาอากรซึ่งชนท้องพระคลังมีชยใน
 เมืองนโหมมมางน้อยเท่าใด ถึงงวดจงจะส่งชองก็ให้เมืองศรีสทิงถิ่น
 ว่ากล่าวแก่นายอากร เจ้าหมื่นนายกองให้คุ้มช่วยษาอากรของหลวงส่ง
 ไปส่งกรมกรุงเทพ ฯ งามทุกหนทุกข อย่าให้ช่วยษาอากรค้างหลวงงวคลังช
 ไปไต่ อนึ่งให้เมืองศรีสทิงถิ่นผู้กำชัยว่ากล่าวแก่เจ้าพนักงานให้ตรวจ
 จากทำนุบิณฑบาตกลาง คราวสำหรับใส่ขี้ราย ก็ยกขึ้นคิดเงิน และทาน
 ชนในชั้นนอกตั้งโตเข้ารวกปรักหักพังชย ก็ให้เมืองศรีสทิงถิ่นตักเตือน

ว่ากล่าวเร่งรัดกรมการ ชาวท่านเจ้าพนักงานให้ตกแต่งซ่อมแซมขึ้น
ไว้ให้มั่นคงงทุกแห่งทุกตำบล อย่าให้ชำรุดปรักหักพังอยู่ได้ อนึ่ง
ทุกวันนี้การศึกสงครามยังไม่สงบ ให้เมืองศรีสิทธิกัน กรมการ
แลท่านข้าราชการ ผู้ใดของอาชสามารถแก้วักฉ้อหาญก็ให้จัดแจงตั้งแต่งเป็น
หลวงชน หมั้นนายหมวตนายกองควบคุมไพร่ไว้เป็นหมวตเป็นกอง
พร้อมกัน มีการตรวจสำราญคุกค้ำคั้นประการใดจะไต่จะเถกจะทั้น
ราชการ ประการหนึ่งให้เมืองศรีสิทธิกันรับบัญชีเลขไพร่บ้าน
พลเมืองสมสังกคัพพันข้าพระโยมสงฆ์ช่วยช่องกองช่างตราภูมิคุ้มห้ามมิ
อยู่ในเมือง มโนรมมากนั้อยเท่าไร และเลขพลเมืองเลขท่านเลข
กองนอกคงได้สักหมวตสักกองไว้เท่าใดให้คัดเอาบัญชีมาอ่านดูให้รู้
จำนวนไว้ มีราชการคุกค้ำคั้นจะไต่จะเถกจะใช้ราชการทั้นท้วงที่ อนึ่ง
เลขหมวตเลขของโต ซึ่งเกี่ยวข้องกับมูลนายไปแอบแฝงอยู่ มิได้สัก
หลังมิใช่ราชการแผ่นดิน ให้เมืองศรีสิทธิกันว่ากล่าวชักชวนเข้ามา
ให้ตั้งบ้านตั้งเรือนทำมาหากินตามภูมิฉ้อเนาให้บ้านเมืองมั่งคั่งจะได้
ราชการ อนึ่งให้เมืองศรีสิทธิกันตรวจตราดูบนกระสุนดินค้ำมีอยู่สำหรับ
เมืองมากนั้อยเท่าใด คืออยู่เท่าใด ชำรุดเท่าใด และชำรุดพอจะตกแต่ง
ไว้ก็ให้ตกแต่งซ่อมแซมขึ้นไว้ให้ดี เอาขนออกซีกส์ไซม น้ำมันเอา
ดินออกตากแดดจนเองๆ อย่าให้ดินอับรา ขึ้นเป็นสนิมแต่ขอกหนึ่งใด
อนึ่งเทศกาลพระราชพิธีตรุษสารทก็ให้เมืองศรีสิทธิกันกรมการและหลวง
ชนหมั้น นายอำเภอแขวงเมืองมโนรมมาพร้อมกันฉวักวาอารามกราบ
ถวายยังคัมภระทำสัตยานุสัยต่อใต้ฝ่าละออง ฯ สมเด็จพระจอมเกล้า

เจ้าอยู่หัว รัยพระราชทานน้ำพระพิพัฒน์สัจจาบัตร ๒ ครั้งตามอย่าง
ธรรมเนียมจกข้อย่าให้ขาด ประการหนึ่งให้เมืองศรีสัตนากันแต่งหลวง
ขุนหมื่นกรมการนายบ้านนายอำเภอ ที่สัดยศเสมียนคงดี คุมไพร่พลจ
สมควรรไปลาตกระเวนจับโจรผู้ร้ายในแขวงเมืองมโนรมจเนียง ๆ อย่า
ให้โจรผู้ร้ายทำร้ายแก่อาณาประชาราษฎร์ได้เป็นอันขาดทีเดียว อนึ่งหลวง
ขุนหมื่นที่ไคว่างอยู่หาตัวมิได้ ก็ให้เมืองศรีสัตนากันปลูกษาศึกษาด้วยขุนปลัด
และกรมการ จักเอาผู้ซึ่งมีสติกำลังมั่นคงดี ทั้งเป็นหลวงขุนหมื่นให้
ครบตำแหน่งที่ อย่าให้ว่างอยู่ได้ จะจักเอาผู้ใดเป็นที่ใดก็ให้ชักออกไป
ให้แจ้ง จะได้ให้เจ้าพนักงานมีตราตั้งขึ้นมารับราชการตาม ตำแหน่ง
ที่สับไป อนึ่งถ้าราษฎรมีกิจสขทกข์มาให้การกฎหมายกล่าวโทษกัน
ด้วยเนื้อความประการใด ก็ให้เมืองศรีสัตนากันปลูกษาศึกษาด้วยขุนปลัด
กรมการใส่ท่วยพระธรรมณูญเป็นกระทรวงโคสั่งให้เจ้ากระทรวงพิจารณา
จงทุกคู่ อย่าให้แปลกกระทรวงล่วงกรมได้ อนึ่งห้ามอย่าให้เมืองศรี
สัตนากันกระทำข่มเหงฉุดลากลูกสาวหลานสาวอาณาประชาราษฎร์มาเป็น
ภรรยาให้ราษฎรได้ความยากแค้นเดือดร้อนแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ และ
ว่ากล่าวมาทางนตามกฎหมายอย่างธรรมเนียมโดยประมาณ ให้เมือง
ศรีสัตนากันดูพระราชกำหนดโดย พระราชโองาทนั้นจเนียง ๆ ให้เงินปาก
เงินใจไว้จกข้อย่าทุกกระทง จะไต่บังคับบัญญัติว่ากจิราชการสับไป ถ้า
ราชการผันแปรประการใดก็ให้คิคอ่านผ่อนปรนผันแปรโดยข้อราชการให้
ชอบจงทุกประการ สุกแต่อย่าให้เสียราชการแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัวแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ อนึ่งกรุงเทพฯ ไปรกเกล้าให้จันรับทำ

ราชชนนีชายฉกรรจ์พวกเดียวกัน
 คนที่เป็นเพศไทยห้ามไม่ให้ช้อน
 ชายฉกรรจ์ชายฉกรรจ์
 ความแจ้งอยู่ในพระราชกติกาคั้งตีพิมพ์แจกไปถึง
 เจ้าเมืองกรมการหัวเมืองปากไตฉายเห็นคนนั้นแล้ว ให้เมืองศรีสทริก
 กักรับห้ามปรามบุตรภรรยาเสมียนทนายข้าว่าไพร่ทาส อย่าให้คบหา
 พากันช้อนชายฉกรรจ์ชายฉกรรจ์ และทำลายพระพุทธรูปพระสถูป
 พระเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์พระอุโบสถพระวิหารการเบียดเบียนวิเวกอาราม
 มาข้างเขาอาชญา ฆ่าสัตว์อันมีคุณ ช้อนขายสิ่งของต้องห้าม กระทำ
 ข่มเหงผิดซึ่งผิดพระบัญชาพระราชาญาคำพาดพิงสงเอาผลศอก
 เจ็บแสบเป็นโจรผู้ร้ายกระทำผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมายห้ามปราม
 เก่าใหม่ ถ้ามีผู้มาฟ้องร้องว่ากล่าวพิจารณาเป็นสัจจะเอาตัวผู้กระทำผิด
 เป็นโทษตามโทษานุโทษ และจะเอาตัวเมืองศรีสทริกซึ่งมิได้กำชับ
 ว่ากล่าวเป็นโทษด้วย

พระบรมราชาทให้ไว้ฉนวน ๕๑๑ คำประกาศครุฑ

สารตราตั้งพระยาอนุชิตเป็นพระยาปราจีนบุรี
วันอาทิตย์ขึ้น ๒ ค่ำ เดือน ๕ ปีระกาตรีศก จุลศักราช ๑๒๒๓

สารตรา เจ้าพระยาจักรีฯ มาถึงพระปลัดหลวงยกกระบัตรกรมการ
ผู้รักษาเมืองปราจีนบุรี พระกำแหงมहिมา เจ้าเมืองกะบิล พระภักดีเทศ
เจ้าเมืองปจันตคาม หลวงบริบูรณ์เสียบงเจ้าเมืองวัฒนานคร หลวงเหี่ยม
ใจหาญเจ้าเมืองอรัญประเทศ

ด้วยมีพระบรมราชโองการตรัสเห็นเกล้าฯ สั่งว่า พระยาปราจีน
บุรีเข้ามาเฝ้าทูลละอองฯ ก็พอเจ้าพระยาธรรมาธิกรณช่วย โปรกให้พระยา
ปราจีนบุรีอยู่รักษาพยาบาลอาการหาคลายไม่ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ
ถึงแก่นิจกรวม จึงโปรกเกล้าตั้งพระยามหาอำมาตย์ไปเป็นที่เจ้าพระยา
ธรรมาธิกรณจางวางกรมวัง ตั้งพระยาปราจีนบุรีเป็นที่พระยามหา
อำมาตย์ทำราชการอยู่ณกรุงเทพ ฯ แล้ว และเมืองปราจีนเป็นเมือง
หน้าด่านมีเมืองชนหลายเมือง เลขพลเมืองไทยลาวเขมร และเลข
ไพร่หลวงไพร่สมสังกัดพันเลขของส่วยส่วยสนปนกันอยู่มาก แล้วยังเป็น
เมืองคั่นทางที่ประชุมพลกองทัพ รัชสั่งข้าหลวงเจ้าเมืองกรมการ
ลาวเขมรเข้าออกไปมา ราชการส่งของส่วยของเกณฑ์ไม่ขาดราชการ
สำหรับบ้านเมืองมีมาก ทั้งศกภิกษุของราษฎรที่เมืองปราจีนบุรีเมืองชน
ก็มีชุกชุม ในกาลนี้ราชการทางเมืองเขมรก็ยังคิราชการอยู่ ทรง
พระราชดำริเห็นว่าพระยาอนุชิตชาญไชยจางวางกรมพระตำรวจขวา ใ้ทำ

ราชการตลอดพระเดชพระคุณอยู่ในกรมพระตำรวจมาช้านาน แล้วยก
ไปรงค์ให้ตกไปจัดทัพคงอยู่ณเมืองพระตะบองพงราชการทางเมืองของมณฑล
ถึงยี่เศษยี่โฆมาเสด็จทาง รัชชยราชการที่พอจะเป็นที่ผู้สำเร็จราชการเมือง
ต่างพระเนตรพระกรรณได้ จึงไปรงค์เกล้าพระราชทานนามสัญญาบัตร
ประทัยพระราชสัญญา ครั้นพระยาอนุชิตชาญไชยเป็นที่พระยาอภัยมนตรี
ศรีสุริยราชภคินทร นรินทรมาตยาบาทพิชัยสงครามผู้สำเร็จราชการ
เมืองปราจีนบุรีถึศัศกัณษา ๓๐๐๐ ไร่ ให้พระราชทาน โตะทองคำ ๑
คนโททองคำ ๑ กระโถนทอง ๑ ประคำทองสาย ๑ กระบี่ขงทอง ๕ ขง
เล่ม ๑ หมวกคัมภีร์ออกกาลห้อยทอง ๑ เสื้อทรงประพาศตัว ๑ เสื้อ
เข็มชายตัว ๑ ผ้านั้น ๑ แพรขาวเปลาะ ๑ ผ้าขุมผืน ๑ เป้นเครื่องยศ
บรรดาศักดิ์ออกมว่าราชการ ตักสินสำเร็จกิจสุขทุกข์ของราษฎรเมือง
ปราจีนบุรีเมืองชนพรอ้อมด้วยพระปลัดด้วยหลวงยกกระบัตรกรมการ ให้
พระปลัดหลวงยกกระบัตรกรมการเมืองปราจีนบุรี เจ้าเมืองกรมการเมือง
กบิลบุรีเมืองปจันตคาม เมืองวัฒนานคร เมืองอรัญประเทศพึงบังคับ
บัญชาพระยาปราจีนบุรีแต่ซึ่งชอบด้วยราชการ อย่ามีความรังเกียจถึ
เปรียบแก่งแย่งกันให้เสียราชการแผ่นดินไปแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งได้

(๑) ที่เมืองนครนายกนั้นได้มีตรากำกับออกไปให้พระนครนายก
ว่าราชการบ้านเมืองให้ ถ้ามีเหตุการณ์สิ่งใดเกิดขึ้นหรือเป็นความโจรผู้ร้าย
เสี้ยนหนามแผ่นดินช้อใหญ่ พระนครนายกกรมการพิจารณาว่ากล่าวการ
จะไปจัดขวางอย่างไรให้พระนครนายกกรมการมาปฤกษาหารือพระยา
ปราจีนบุรี ให้พระยาปราจีนบุรีบังคับบัญชาบ้านเมืองให้ถูกต้องตามกฎหมาย
- และช่วยพระนครนายกช่วยกรมการชำระความโจรผู้ร้ายให้ไต่ตัวจนสิ้น

เชิง อย่าให้ผู้ร้ายพวกเพื่อนผู้ร้ายพากันทำร้ายอาณาประชาราษฎร์ใน
แขวงบ้านเมืองต่อไป แต่ความเข็ดหลั่งใจเล็กน้อยนั้นพระนครนายก
กรมการเคยชำระว่ากล่าวมาแต่ก่อนอย่างไร ก็ให้ชำระว่ากล่าวตามเคย

(๒) ให้พระยาปราจีนบุรีรักษาสัตย์สุจริตและคิโชนอ้อมทำนุ
บำรุงเจ้าเมือง กรมการไพร่บ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขจงทุกบ้านทุก
เมือง จะมีราชการและคดีอุบายความสิ่งใด ก็ให้ปลุกษาพระปลัดกรมการ
ผู้ใหญ่ให้เห็นพร้อมกัน อย่าทำเอาแต่ใจให้ผิดแบบอย่างบ้านเมืองไต่
ชนงดาตงเทศกาดพระราชาพิพิศตรุษสารท ก็ให้พระยาปราจีนพร้อมด้วย
เจ้าเมืองกรมการณพระอุโบสถพระวิหารกราบถวายบังคมกระทำสัตย์ยานุ-
สัตย์ถวายต่อไต่ผ้าละออง รับพระราชทานน้ำพระพิพิศตรุษจาปีละ ๒ ครั้ง
ตามอย่างธรรมเนียมเสมอมาทุกปี ชนงเงินรับทำราชการชอชชายกันแต่
ตามพวกจีน คนที่เป็นเสกไทยห้ามไม่ให้ชอไม่ให้ชายฉนสขฉน ความ
แจ้งอยู่ในพระราชบัญญัติแล้ว ให้พระยาปราจีนบุรีตรวจตราดูแลคร
หลานกรมการไพร่บ้านพลเมือง อย่าให้คบหาพากันชอฉนชายฉนสขฉน
คชหากัน ปั้นโจรผู้ร้ายระทำให้ผิดด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย ห้าม
ปรามแก่ใหม่แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งไต่เป็นอันขาดทีเดียว และพระบรมวาโช-
วาทสำหรับทีนั้นไต่เขียนขึ้นกระตวยประทับตราพระราชสีห์มอชอกกมา
ด้วยแล้ว ให้พระยาปราจีนบุรีหมั้นคู่พระบรมวาโชวาทให้เงินปากชนใจ
จะไต่ยังคงมีการบ้านเมืองให้ถูกต้อง แล้วให้เอาพระบรมวาโชวาทอ่าน
ให้กรมการฟังระไต่ปฏิบัติสืบไป

สารตรามาณวัน ๑๓ & คำ ประกาศวิคิก

ฝ่าย โทก^๑ฝ่ายจำเลยกลบเท็จเป็นจริงกลบจริงเป็นที่กลบเกลื่อนความ
ให้พ้น^๒เพื่อนไป ให้ร้ายฎีก^๓ความยากแค้นเดือดร้อนและกระทำให้ผิดด้วย
พระราชกำหนดกฎหมายห้ามปรามเก่าใหม่สิ่งหรือสิ่งหนึ่งใด ประการหนึ่ง
ให้พระยาปราจีนบุรีมีน้ำใจโดยอ้อมเมตตาการุณภาพบำรุงสมณชีพราหมณ์
อาณาประชาราษฎร์ไพร่บ้านพลเมืองลูกคำพาณิชย์ให้ชักชวนกันทำบุญให้ทาน
จำเวิญเมตตาภาวนาสะกัษย์ทวีป^๔พระสถิตธรรมเทศนารักษาศีล ๕ เป็น
นิคัศึลๆ แปรเป็นอธิเรกศีลและให้ตั้งอยู่ในทศกัศกรมมขัดโดยพระราช
กำหนดซึ่งโปรดเกล้าฯ พระราชทานออกมาสำหรับเมือง จะให้พาตัวไป
สู่สุคติภูมิอันประเสริฐ ประการหนึ่งให้บำรุงพระสงฆ์สามเณรผู้เล่าเรียน
ฝ่ายคณฤชระวิษณุ^๕พระจุฬาราชมนตรีทุกพระอาราม จะให้เป็นกุศลสืบไปภายหน้า
ประการหนึ่งให้ตรวจดูพระพุทธรูป พระสถูป พระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ
พระอุโบสถ พระวิหารการเปรียญ วัตถุอารามแห่งใดชำรุดปรักหักพัง
เศร้างหมองอยู่ก็ให้พระหลวงชนพินสถาปนาประชาราษฎร์ปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่
ให้รุ่งเรืองสดใส อย่าให้วัตถุอารามพระพุทธรูปปรักหักพังเศร้างหมอง
อยู่ได้ อนึ่งเข้าเป็นกระตุร^๖การถึงเทศกาลทำนาให้ตกเดือนว่ากล่าว
แก่อาณาประชาราษฎร์ ให้ชักชวนทำนาให้เต็มภูมิให้ ไค้ผลเม็ดเข้า
จงมาก จะไค้เป็นกำลังราชการและทำบุญให้ทานเป็นกองการกุศลสืบไป
อนึ่งช่วยษาอากรชงชนของพระคลังอยู่ในแขวงเมืองปราจีนบุรี และเมือง
ชนกบเมืองปราจีนบุรีมากน้อยเท่าไร ถึงงวดขบจะส่งสิ่งของก็ให้พระยา
ปราจีนบุรีว่ากล่าวแก่นายอากรเจ้าหมู่^๗นายกองให้คุ้มเอาช่วยษาอากรของ
หลวงเข้าไปส่งยังเจ้าจำนวนณกรุงเทพ ฯ จงทุกงวดทุกขบอย่าให้ช่วยษา

มีราชการคึกคักค้ำคะงิไค้กระเถ่งที่ใช้ราชการทันทั่วทั้งที่ ^๑อนึ่งเลขหมวด
เลขดลงโตซึ่งเก็ยกว้านหนีมูลนเปยลลไปแอยแผ่งอยู่มิให้ล็กชั้มี
ใช้ราชการแผ่นดิน ก็ให้พระยาปราจีนบุรีว่ากล่าวชักชวนเข้ามาตั้งบ้าน
ตั้งเรือนทำมาหากินตามภูมิลำเนา ^๒ให้บ้านเมืองบริบูรณ์มั่งคั่งจะได้
ใช้ราชการ ^๓อนึ่งให้พระยาปราจีนบุรีตรวจตราตุนกระสุนดินประสี
มิยสำหรับเมืองมากน้อยเท่าใด ^๔ก็ช่วยเท่าใด ^๕ชำระศพจะตกค้าง
ไค้ก็ให้คักแต่งซ่อมแปลงซันไว้ให้ดี ^๖เข้านออกซัดสี่โซมน้ำมันเขาคิน
ออกตากแดดจงเนือง ๆ ^๗อย่าให้ดินอีย รอยาให้ขึ้นเป็นสันมีแต่ขค
หนึ่งไปไค้ ^๘ประการหนึ่งให้พระยาปราจีนบุรีแต่งหลวงขุนหมื่น กรมการ
นายท้าน นายอำเภอที่ลี้ภัยซอมันคงคักคุมไพร่จางสมควรไปลาดเวนจับโจ
ผู้ร้ายในแขวงเมืองปราจีนบุรีจงเนือง ๆ ^๙อย่าให้เกิดโจรผู้ร้ายทำร้าย
แก่อาณาประชาราษฎษฎไค้เป็นอันขาดที่เค็ยว ^{๑๐}อนึ่งหลวงขุนหมื่นแขวง
นายบ้านนายอำเภอที่ใดขาดว่าอยู่ก็ให้พระยาปราจีนบุรีผูกษาพร้อระด้วย
พระปลัด ^{๑๑}กรมการจักเขาผู้ซึ่งมีสติกำลังลี้ภัยซอมันคงคักมีความชย
คั่งเป็นหลวงขุนหมื่นให้กรบคากำแทนที่ ^{๑๒}อย่าให้ ^{๑๓}ที่ว่างเปล่าอยู่ไค้
จะจักแ่งเขาผู้ใด เช่นที่ใดให้ชักเขาไปให้แ่งจะได้ ^{๑๔}ให้เจ้าพนักงาน
มีตราตั้งออกมารับราชการตามตำแหน่งที่ลี้ไป ^{๑๕}อนึ่งถ้าราษฎรมิกิจ
สุขทุกข์มาให้การกฎหมายฟ้องร้องกล่าวโทษกันด้วย ^{๑๖}ในขอความประกรวโค
ก็ให้พระยาปราจีนบุรีผูกษาหาหรือพระปลัดหลวงขบกระบิคร ^{๑๗}กรมการ
ไล่คักขพระธรรมนุญเป็นกระทรวงไค้สั่งให้เจ้ากระทรวงจางทุก ^{๑๘}อย่า
ให้แปลกกระทรวงลวงกรมไค้ ^{๑๙}อนึ่งห้ามอย่าให้พระยาปราจีนบุรีกระทำ

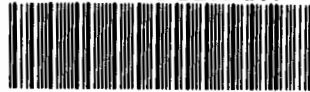
ข่มเหงคดลากลูกสาวหลานสาวอาณาประชาราษฎร์มาเป็นภรรยา ให้
 ราษฎรไต่ถามยากแก่คนเค็ดกรอื่นแต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งใด และว่ากล่าว
 มาทางความกฎหมายอย่างธรรมเนียมโดยประมาณ ให้พระยาปราจีน
 บุรีหมั่นตบพระบรมราชาบาทนึ่งเนือ ๆ ให้เป็นอันใจไว้ทุกข้อทุก
 กระทั่งจะได้บังคับบัญชาจักรราชการสืบไป ถ้าราษฎรฉ้อฉลแปรประการใด
 ก็ให้กิจอันผ่อนปรนผันแปรโดยข้าราชการให้ชอบทุกประการ สุกแต่
 ขยำให้เสียดราชการแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปแต่
 สิ่งใดสิ่งหนึ่งใด อนึ่งให้พระยาปราจีนบุรีกำชับห้ามปรามแก่บุตรภรรยา
 และเสมียนทนายข้าวและทาสอย่าให้คบหาพากันทำลาภ พระพุทธรูป
 พระสถูป พระเจดีย์ พระศรีมหาโพธิ์ พระอุโบสถ พระวิหาร
 การเปรียญ วิหารอาราม ฆ่าช้างเอางาและขนาย ฆ่าสัตว์อันมีคุณ
 ซื่อขายสิ่งของต้องห้าม และคบหากันกระทำข่มเหงกับบริวารซึ่ง
 ลือตระกูลอาณาประชาราษฎร์ลูกค้ำพาดินสงหาพิศของเงิน และ
 คบหาพากันกระทำกรโศกรราษฎรเป็นโจรผู้ร้ายกระทำให้ผิดด้วยพระราช
 กำหนดกฎหมายห้ามปรามทั้งเก่าใหม่ ถ้ามีผู้มาร้องฟ้องว่ากล่าว
 พิจารณาเป็นสำคัญ จะเอาตัวผู้กระทำผิดเป็นโทษตามโทษอันไทย แล้ว
 จะเอาตัวพระยาปราจีนบุรีซึ่งมิได้กำชับว่ากล่าวเป็นโทษด้วย

พระบรมราชาบาทให้ ไว้ ณ วัน ๑๕ ค่ำ ปีระกาตรีศก

014689

21 FEB 1977

SU. T. LIBRARY

3 3131 00088222 9